

Globální rozvojové vzdělávání v České republice – historie a současnost

zpracovala: Lenka Pánková, ARPOK, o.p.s.

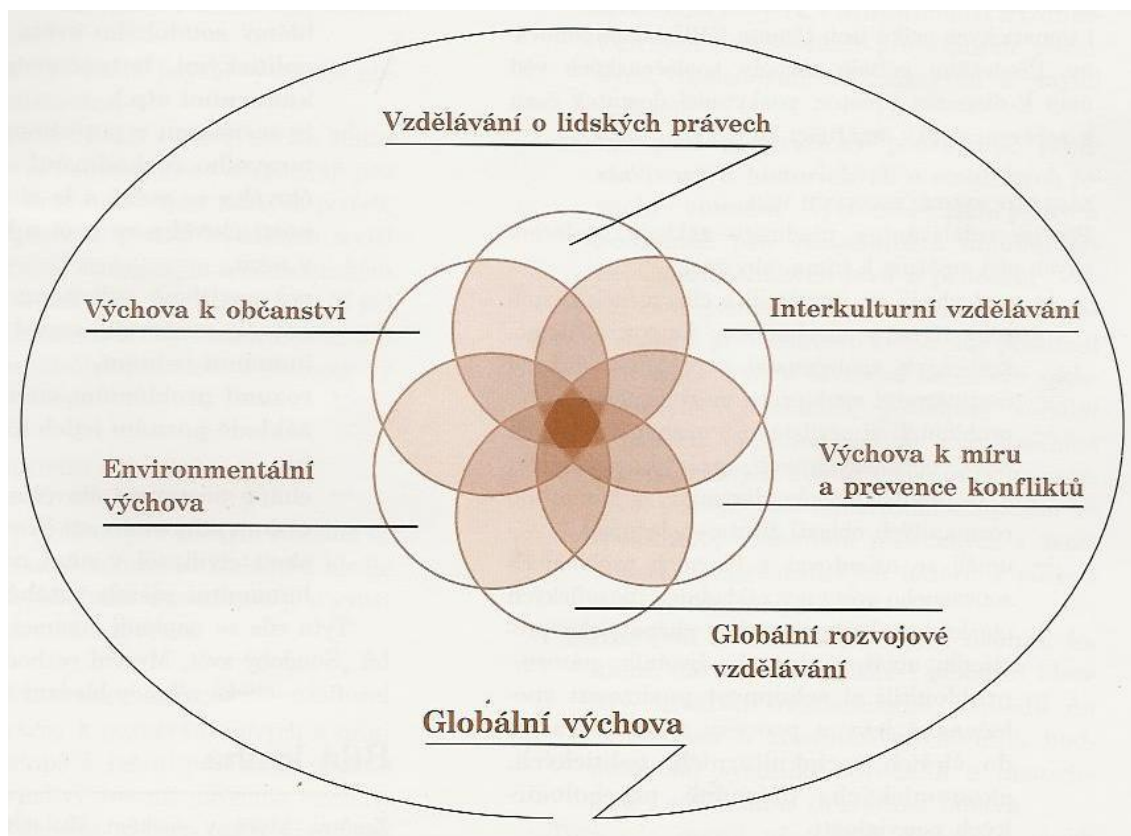
Obsah

Vymezení pojmu <i>globální rozvojové vzdělávání</i>	2
Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015	4
Začlenění globálního rozvojového vzdělávání do výuky	6
Kde načerpat inspiraci	8
Použité zdroje	10
Přílohy	11

Vymezení pojmu *globální rozvojové vzdělávání*

Termín globální rozvojové vzdělávání se v ČR začíná objevovat kolem roku 2004, kdy organizace Člověk v tísni – vzdělávací program Varianty vydává publikaci *Společný svět*.

Nádvorník (2004) v publikaci *Společný svět* uvádí, že „vymezení oblasti, které se tato disciplína věnuje, není jednoduché, protože se v mnohém překrývá s dalšími oblastmi vzdělávání“ (viz obr. 1).

Obrázek 1 Globální výchova (Nádvorník; 2004:17)

„Nejblíže je oblast zvaná Globální výchova (Global Education), která je někdy používána jako synonymum pro rozvojové vzdělávání. V České republice je známá hlavně z prací Selbyho a Pikea¹. Dále se rozvojové vzdělávání částečně překrývá svými tématy a využívanými metodami s interkulturním vzděláváním, environmentální výchovou, výchovou k lidským právům, výchovou k občanství a dalšími výchovami.“ (Nádvorník, Volfová; 2004:17).

¹ Více např. na

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/G/Glob%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchov_a

Publikace autorů vydané v českém jazyce: Globální výchova, Cvičení a hry pro globální výchovu 1, Cvičení a hry pro globální výchovu 2

Od roku 2004 se v České republice postupně pracuje s termínem globální rozvojové vzdělávání, který je chápán jako součást konceptu globální výchovy. Od samého počátku podporuje proces institucionalizace pojmu a jeho začleňování do vzdělávacího systému Ministerstvo zahraničních věcí ČR a neziskové organizace nabízející podporu školám.

Proč GRV podporujeme?

Podpora veřejnosti je klíčovým předpokladem pro efektivní realizaci rozvojové spolupráce, a informování veřejnosti proto hraje významnou roli. Kromě vlastního informačního programu (vydávání tiskovin, publikací, pořádání konferencí, výstav atp.) podporuje MZV ČR aktivity nevládního a akademického sektoru. Globální rozvojové vzdělávání je z pohledu MZV ČR velmi důležitou oblastí, kterou dlouhodobě aktivně podporuje. Na rozdíl od jiných zemí Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) je informovanost o globálních problémech a způsobech jejich řešení zatím nízká (podle průzkumu Eurobarometru „Rozvojová pomoc v době hospodářských turbulencí“ z roku 2009 slyšelo o Rozvojových cílech tisíciletí jen 17 % Čechů oproti například 64 % Nizozemců a 45 % Švédů). Přes nepopiratelnou solidaritu, kterou lidé v České republice prokazují při humanitárních krizích, stále chybí širší povědomí o tom, co znamená extrémní chudoba, o existenci a významu dlouhodobé rozvojové spolupráce a širším kontextu globálních otázek.

Potřebu zvyšování povědomí občanů členských států EU o rozvojové spolupráci zdůraznil i Evropský parlament (EP), který dne 5. 7. 2012 přijal písemnou deklaraci (č. 7/2012) o rozvojovém vzdělávání a aktivním celosvětovém občanství. EP v této deklaraci také vyzývá členské státy, aby vypracovaly a posílily své strategie GRV na národní úrovni — text deklarace podpořila i naprostá většina českých europoslanců. (Dudková a Tillová; 2012: 12)

V roce 2008 proběhlo hodnocení stavu globálního rozvojového vzdělávání v České republice experty z Global Education Network Europe (GENE). Odborníci z GENE ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí, neziskovými organizacemi, Ministerstvem školství a dalšími aktéry vypracovali zprávu o situaci GRV v ČR. Součástí zprávy byla doporučení, kam by globální rozvojové vzdělávání v ČR mělo

směřovat. Mezi hlavní doporučení patřilo vytvoření jednotné definice GRV a strategie začleňování GRV do procesu vzdělávání.²

Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015

Na základě doporučení hodnotící zprávy byla v roce 2011 vydána Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015 (NS GRV), která sleduje dva hlavní záměry:

- v koncepční části stanovuje a definuje cíle, témata a principy GRV,
- ve strategické části nastiňuje strategická opatření na nejbližší pětileté období.

Strategie je hlavním koncepčním vodítkem pro všechny instituce, které se globálnímu rozvojovému vzdělávání věnují. NS GRV přináší vyjasnění pojmů a vymezení GRV vůči Environmentální výchově a doplňuje průřezová témata rámcových vzdělávacích programů (hlavně průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech). (Dudková a Tillová; 2012: 12)

Národní strategie definuje globální rozvojové vzdělávání jako *„celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů a podobností mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje hodnoty a postoje tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život podle svých představ.“*

Hlavním cílem globálního rozvojového vzdělávání je, aby lidé přijali svůj díl odpovědnosti za situaci ve světě, což vyžaduje, aby:

1) získali všeobecný přehled o propojenosti současného světa a globálních problémech lidstva, zejména pak o problematice vztahu vyspělých zemí a zemí rozvojových ve všech jeho historických, ekonomických a politických souvislostech,

² zpráva „Global Education in the Czech Republic“ ke stažení na <http://www.gene.eu/publication/>

2) měli základní vědomosti o hlavních problémech rozvojového světa (chudoba, politická nestabilita, populační růst, hlad, špatný zdravotní stav, negramotnost, nedostatečný přístup k pitné vodě), jejich příčinách a možných způsobech řešení,

3) si uvědomovali souvislost mezi chováním a životním stylem lidí z vyspělých zemí (konzum a nadbytečná spotřeba, nevyvážené obchodní vztahy, ekonomické a environmentální vykořisťování, vývoz zbraní) a problémy lidí ze zemí chudých,

4) si rozvíjeli vědomí globální zodpovědnosti, kulturní, etnické a náboženské tolerance a solidarity s problémy jiných, byť vzdálených lidí,

5) získali podrobnější vědomosti o činnosti institucí zabývajících se problematikou rozvojové spolupráce a rozvojových zemí (vládní pomoc, OSN a jeho agentury, církevní charitativní organizace, nevládní organizace),

6) získali motivaci pro vlastní spoluúčast při řešení uvedených problémů a pomoc lidem z rozvojových zemí, ať už činností v nevládních organizacích, ve vlastním budoucím povolání či v každodenním životě.

Témata globálního rozvojového vzdělávání se dle NS GRV rozdělují do 4 oblastí, z nichž každá má několik podtémat.

Globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa

- ekonomická globalizace (včetně světového obchodu a etického spotřebitelství)
- kulturní, sociální a politická globalizace
- migrace ve světě
- mezinárodní instituce

Lidská práva

- základní lidská práva
- dětská práva
- diskriminace a xenofobie
- demokracie a dobré vládnutí
- rovnost mužů a žen

Globální problémy

- chudoba a nerovnost ve světě

- nízká vzdělanost
- zdravotní problémy
- podvýživa a hlad
- nedostatek nezávadné vody
- zhoršující se životní prostředí
- populační růst
- konflikty a násilí ve světě

Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce

- rozvoj, jeho pojetí a kulturní podmíněnost
- rozvojové cíle tisíciletí
- historie, motivy, principy humanitární pomoci a rozvojové spolupráce
- aktéři mezinárodní humanitární pomoci a rozvojové spolupráce
- aktivity České republiky a EU v oblasti humanitární pomoci a rozvojové spolupráce

Začlenění globálního rozvojového vzdělávání do výuky

Byť není globální rozvojové vzdělávání explicitně součástí rámcových vzdělávacích programů (RVP), nabízí tyto dokumenty učitelům několik míst, kam lze globální rozvojové vzdělávání začlenit a kde jej vyučovat..

Pokud se podíváme na témata, která přináší Národní strategie (viz výše), lze zařadit GRV do **předmětů** jako je zeměpis/geografie, občanská výchova (občanský a společenskovední základ) či dějepis. Témata GRV se ale objevují i v přírodopise/biologii, českém jazyce, cizích jazycích či v chemii. Příkladem rozmanitého začleňování témat GRV do jednotlivých předmětů budiž publikace Svět do všech předmětů – globální témata pro 2. Stupeň ZŠ a víceletá gymnázia³, která nabízí soubor 34 plánů hodin, které umožňují začlenit globální rozměr do různých předmětů.

Témata GRV lze zařadit i na první stupeň ZŠ či do škol mateřských. V RVP pro ně najdeme prostor ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (1. Stupeň ZŠ) a Dítě a svět (MŠ).

³ Více na <http://globalnirozvojovevzdelavani.cz/grv-materialy/grv-prakticky/-3.html>

Dále lze témata GRV nalézt i v **průřezových tématech**. Nejčastěji v průřezovém tématu výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, ale i v tématech environmentální výchova, výchova demokratického občana či multikulturní výchova. V příloze je uvedena ukázková lekce GRV z publikace Na STOPĚ začleňování globálních témat do výuky⁴, kde je v obecné části aktivity uvedeno zařazení do kurikula.

Dle výzkumu „Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání“ by mohla ideální výuka témat globálního rozvojového vzdělávání být ...

V podstatě lze podobu ideální výuky globálních témat rozdělit do dvou rovin. První rovina se týká samotné podstaty ideální výuky, tj. otázky, jaká musí být výuka, aby byla efektivní. Druhá rovina se vztahuje ke konkrétním aktivitám, které dle učitelů naplňují podstatu ideální výuky. Aby výuková hodina byla efektivní, zaujala žáky a zároveň se při ní něco nového naučili, měla by být založena na **osobním prožitku** – osobní zkušenosti s daným tématem. To znamená, že žák by si měl „daná témata reálně zažít“: *„Takže pro mě je důležité, aby to byla nějaká role, do které se vžijí, že je to zas ten osobní prožitek, který já jim ve škole můžu zprostředkovat. Já je nemůžu vyvézt do Číny, aby si zkusili tam sedět za strojem, ale můžu jim to zprostředkovat takto vzdáleně.“ (FG 2)*

Byť učitelé často zmiňovali, že by bylo nejlepší žáky přímo konfrontovat s realitou, např. vyvézt je do míst, kde je nedostatek pitné vody, kde lidé trpí podvýživou, kde jsou nedemokratické represivní režimy, či do míst, kde jsou různé konflikty, plně si uvědomují možnosti, které mají k dispozici. To je zcela patrné z předešlé a následující citace, kdy účastník/účastnice využívá různých metod a materiálů k tomu, aby byl/byla schopen/schopná žákům zprostředkovat co nejrealističtější zážitek s konkrétním problémem: *„...hrály děcka simulační hry a byly donuceny hrát nějakou roli, ale muselo to být na téma, které je oslovovalo, něco, co se jich týká, takže když jsme teďka řešili, já nevím, výrobu trička, proč stojí 250 korun tričko a každý se tam měl handrkovat, když tamti byly šičky, tamti byli překupníci a tamti dopravci a měli se handrkovat o té ceně, tak najednou každý zuby nehty bránil tu*

⁴ Ke stažení na <http://www.arpok.cz/index.php/cs-CZ/ke-stazeni>

svou skupinu a vlastně jako bonus na závěr se rozkryje, kolik ve skutečnosti kdo dostane.“ (FG 2)

Tímto se dostáváme k tomu, že výuka by v ideálním případě dle učitelů měla být vedená na základě **projektového učení**, které je primárně využíváno k výuce komplexních témat. To plně odpovídá tomu, jak vnímají témata globálního rozvojového vzdělávání (globální rozvojové vzdělávání = souvislosti, propojenost) a jak přistupují k začleňování těchto témat do výuky, tj. průřezově. Druhá rovina podoby ideální hodiny globálního rozvojového vzdělávání se týká různých aktivit, nástrojů a materiálů, které by učitelé k výuce využívali.

Učitelé by rádi využívali: filmy (vzdělávací a dokumentární), přednášky lidí, kteří s daným tématem mají osobní zkušenost (např. lékař z organizace Lékaři bez hranic, voják, který byl na misi v Afghánistánu, či dobrovolník, který se účastnil nějakého projektu), fotografie (např. reportážní), exkurze (např. v rámci výuky hospodaření s vodou), debaty a diskuse (s lidmi, kteří mají s tématem osobní zkušenost), externích prostor (takové, které umocní prožitek), reálné příběhy.

Dané materiály a nástroje výuky však musí respektovat zmíněný princip osobního zážitku – prožitku, tj. studenti si skrze něj musí daný „problém“ prožít. Je tedy důležité, aby materiály a nástroje byly realistické a nikoliv vymyšlené pro daný účel: *„...možnost pozvat si dejme tomu, když se řeší migrace, tak pozvat nějakého člověka, který je tady v azylu, v politickém nebo něco takového. Nebo někoho, kdo žil, žije v Africe nebo pracoval, což nevím jak ta...zase to budou prezentovat lektori, ale když by přišel ten reálný člověk, který s tím měl tu zkušenost...“*(FG 5)

Neopomenutelným prvkem ideální hodiny by měla být **reflexe** na konci výukové hodiny. Učitelé ji považují za důležitou právě proto, že si žáci díky ní uvědomí, co se dozvěděli, jak k tomu dospěli, co by se rádi dozvěděli dále apod.

(Protivínský, Hrubeš, Čáp; 2014: 9, 10)

Kde načerpat inspiraci

Jak už bylo uvedeno, na poli praktické pomoci začleňování globálního rozvojového vzdělávání do výuky jsou aktivní hlavně neziskové organizace. Mezi hlavní aktéry

patří např. Vzdělávací program Varianty organizace Člověk v tísni, NaZemi či ARPOK, o.p.s.

Tyto i další organizace se spojily a vytvořily webový portál www.globalnirozvojovevzdelavani.cz, kde může učitel najít spoustu praktických informací:

- co je globální rozvojové vzdělávání,
- jaké organizace se mu v ČR věnují,
- jaké existují materiály k výuce GRV na školách,
- seznam akcí, které se konají,
- příklady dobré praxe, aj.

www.globalnirozvojovevzdelavani.cz

GRV Globální rozvojové vzdělávání
Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život.

CO JE GRV | GRV ORGANIZACE | GRV MATERIÁLY | KALENDÁŘ AKČÍ | PRO ŠKOLY | KONTAKTY

KALENDÁŘ AKČÍ

14 DUBEN 2014
MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A OSOBNOSTNÍ PŘÍSTUP
Rádi bychom vás pozvali na blended-learningový kurz pro pedagogy – Multikulturní výchova a osobnostní přístup.
Kurz bude probíhat 14.4. - 30.6.2014 a jeho součástí je i

25 DUBEN 2014
AKREDITOVANÝ SEMINÁŘ MŠMT INTERKULTURNÍ VÝCHOVOU A PROŽITKEM K TOLERANCI: NOVÉ METODY V INTERKULTURNÍM VZDĚLÁVÁNÍ
Akce je určena pedagogům 2. stupně ZŠ, SŠ, SOŠ a SOU
Účastníci budou mít možnost seznámit se s různými

25 DUBEN 2014
DIALOGEM K RESPEKTU - PERSONA DOLLS
Rádi bychom Vás upozornili na plánovaný informační seminář a workshop Dialogem k respektu – Persona Dolls se představuji.
Přijďte se seznámit s metodou Persona Dolls v pátek 25.

PEDAGOGŮM A STUDENTŮM PEDAGOGICKÝCH FAKULT NABÍZÍME VELKÝ VÝBĚR AKREDITOVANÝCH SEMINÁŘŮ A KURZŮ. AKTUÁLNÍ INFORMACE NALEZNETE V SEKCI KALENDÁŘ. (FOTO: SEMINÁŘ K METODICKÉ PŘÍRŮČCE ANYANA - ARPOK, 2011)

DEFINICE GLOBÁLNÍHO ROZVOJOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ (GRV)

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů, podobností a souvislostí mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů.

Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život.

Obrázek 2 Webový portál www.globalnirozvojovevzdelavani.cz

Použité zdroje

DUDKOVÁ, Lenka a Kristýna TILLOVÁ. *Na stopě začleňování globálních témat do výuky*. 1. vyd. Olomouc: Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, 2012, 76. ISBN 978-80-905361-0-4.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání pro období 2011-2015*. Praha: MZV ČR, 2011, 28 s.

NÁDVORNÍK, Ondřej. *Společný svět: příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Editor Andrea Volfová. Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, 2004, 321 s. ISBN 80-903-5100-X.

PROTIVÍNSKÝ, Tomáš, HRUBEŠ, Milan a Petr ČÁP. *Postoje a potřeby učitelů ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 31. Dostupné na:
http://www.arpok.cz/attachments/article/11/vyzkumna%20zprava_FINAL.pdf

Přílohy – didaktické materiály do výuky

SOUČASNÝ SVĚT

Aktivita nabízí žákům jiný pohled na Afriku a Evropu — žáci nabízí bohatým Afričanům dovolenou v levné, chudé Evropě.

Zařazení do kurikula:

- předmět/seminář:
 - český jazyk — komunikační a slohová výchova,
- průřezová témata:
 - multikulturní výchova — multikulturalita,
 - výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech — Evropa a svět nás zajímá.

Zařazení do NS GRV:

- globalizace a vzájemná závislost jednotlivých částí světa — kulturní, sociální a politická globalizace,
- globální problémy — chudoba a nerovnost.

Cíle:

- žák zhodnotí vliv médií na utváření názorů na Afriku,
- žák analyzuje možné vývoje budoucnosti,
- žák oceňuje evropskou kulturu a vyzdvihuje její specifika,
- žák pracuje s vlastní fantazií, kreativně spojuje slovo a obraz,
- žák ve dvojici vytvoří reklamní plakát.

Věk žáků: 13–15 let.

Typ aktivity: brainstorming, prezentace, samostatná práce, práce ve dvojicích.

Časová náročnost: 2 × 45 minut.

Prostředí a potřebné vybavení: třída, popř. audiovizuální technika.

Potřebný materiál: papíry, výtvarné potřeby, časopisy a prospekty cestovních kanceláří, nůžky, lepidlo.

Instrukce:

- Žáci nejdříve na základě brainstormingu jmenují vše, co je napadne, když se řekne Afrika, následně podobně, když se řekne Evropa.
- Zapisujte návrhy na tabuli a navažte diskuzí:
 - *Proč se nám v souvislosti s Afrikou vybaví nemoci, copak v Evropě nejsou?*
 - *Žijí chudí lidé v Africe i v Evropě? A bohatí?*
 - *Z čeho pramení naše názory (předsudky), odkud získáváme informace o Africe?*
 - *Jaký vliv na nás mají média?*
- Následně se přeneste se žáky do dalšího století a povězte jim příběh o podobě současného světa (viz Příloha č. 1: *Současný svět*).
- Vyzvěte žáky, aby odpověděli na tři otázky (nejlépe každý sám na papír).

Otázky:

- *Jak se ti taková představa (ne)líbí a proč?*
- *Je možné, že se tohle stane? Jakým způsobem by k tomu mohlo dojít?*
- *Co by se stalo, kdyby se rozpadla EU?*
- Zde můžete pro rozvedení představy žákům promítnout prezentaci o běžném životě Afričanů v příštím století, která je ovšem zaměřena na reklamu cestovní kanceláře na levnou dovolenou v Evropě.
- Na závěr zadejte žákům (v roli zaměstnanců CK) úkol vytvořit plakát, kterým lákají Afričany do Evropy (České republiky). Zadání viz Příloha č. 2: *Úkol pro žáky*.

Reflexe:

- Jak těžké/lehké bylo si představit nově popsany svět?
- Podle čeho jste si vybírali destinace, které jste nabízeli Afričanům?
- Co je specifické pro evropskou kulturu?

Současný svět

Je všeobecně známo, že Afrika je dnes nejvyspělejším kontinentem na světě. Minulý týden v Porto Novu (hlavní město Beninu) zasedal Mezinárodní měnový fond, který rozhodoval o finanční pomoci rozvojovým státům Evropy a Severní Ameriky. Evropa se konečně začíná stavět na nohy, její ekonomika začíná nabírat dech, země se dostávají z krize. Tu odstartoval bankrot Řecka, krize postupně zasáhla celou Evropu. Vlády se začaly rozpadat, státní rozpočty bankrotovaly, začala migrace obyvatel za prací, lidé se bouřili, demonstrovali. V některých státech se situace stala neúnosnou a rozpoutala se občanská válka. Mocensky se vzchopilo Rusko, které je dnes nejvyspělejším státem Evropy. V jižní Evropě se rozmohl hladomor v důsledku velkého sucha, dnes jednotlivá území ovládají ozbrojené gangy. Evropa přitom kdysi byla vyspělým kontinentem, který společně s Amerikou udával směr celého světa. Dnes svět řídí Afrika, kde se nedávno dostal k moci první bělošský prezident (v Keni). Život v Africe je velice pohodlný, jsou zde dostatečné zásoby ropy a obrovské nerostné bohatství téměř v každém státě, což zajišťuje stabilní ekonomiku. V celé Africe panuje čilý cestovní ruch, turisté navštěvují egyptské pyramidy, hory, pouště, jezdí na safari, potápějí se v oceánech u korálových útesů. Mnoho afrických destinací je velice oblíbených...

Úkol pro žáky

Představ si, že situace v Evropě se stabilizovala a některé státy začínají ekonomicky růst. Velmi silným zdrojem příjmu by pro ně mohl být turistický ruch. Afričané přitom jezdí do Evropy rádi, užívají si tam levnou exotickou dovolenou. Ve dvojicích si vyber evropský stát a udělej reklamní plakát, kterým nalákáš bohaté turisty z Afriky právě sem. (Můžeš vystupovat i jménem cestovní kanceláře, dej jí název, přidej na plakát dopravu na místo, co nabízíte a za jaké ceny.) Pak výtvar představ ostatním.